

Kettős portré

Aurél bácsi mentorom, szakkörvezetőm, igazgatóm, tanárom volt – csillagászati érdeklődésem kezdetétől kapcsolatban voltam vele. Hosszú élete során többször megírták az életrajzát – ez az írás személyes látószögéből mutatja be szakmai pályájának utolsó 45 évét. A másik profilt a (többnyire) A csillagászat magyar nyelvű bibliográfiájából (csimabi.csillagaszat.hu) válogatott cikkei, írásai rajzolják ki.

„Ez a kis könyv egyike a legnagyobbaknak”.
A Revolutionibus 1973-as minikönyv-kiadása

Aurél bácsi a budai Várban lakott, nem messze onnan, ahol felnőttem, felesége anyám kolléganője volt – így adódott, hogy szüleim hozzá fordultak, amikor érdeklődést mutatam a csillagászat iránt. 1968-ban mutatta be a televízió az Orion úrhajó fantasztikus kalandjait, akkoriban került kezembe Kulin György tudományos-fantasztikus könyve, az Űzen a nyolcadik bolygó. A következő év, 1969 a holdra szállás éve volt, mindent megvásároltam az újságosnál, ami az Apollo-programmal kapcsolatban volt – így az 1970-re szóló Csillagászati évkönyv-et is, borítóján a Saturn V-tel. Az első csillagászati könyv, amit szüleimtől kaptam, az Élet más bolygókon c. cikkgyűjtemény volt – ezt már valószínűleg Aurél bácsi ajánlására szereztek be.

PTA: *Más világok lakói. – Földön kívüli civilizációk nyomai? In: Élet más bolygókon. Cikkgyűjtemény. 1968.*

Aurél bácsi elvitt az Urániába, először egy délutáni-esti filmvetítésre. Bemutatott Gyurka bácsinak és Róka Gedeonnak. Még túl fiatal voltam, hogy szakkörbe járjak – de megcsillantotta előttem ezt a lehetőséget. Ekkoriban került a moziba Däniken filmje. A sci-fi felől indultam, de ekkorra már megtanultam megkülönböztetni a fantázia játékát a valóságtól.

PTA: *A jövő emlékei. Megjegyzések egy filmhez. = Élet és Tudomány 1972.*

Mikor hetedikes lettem, el is mentem Szécsi Ilonka néni „kis” szakkörébe. 1974 közepére, az általános iskolát befejezve, az utolsó szakköri foglalkozáson vett át a „nagy” szakkörbe Aurél bácsi – a többi leendő gimnazistával együtt. Ebben az időben a Táncsics könyvkiadónál dolgozott. Egy évvel korábban – a Kopernikusz-évfordulóra – jelent meg a kiadónál a De revolutionibus hasonmás-kiadása, minikönyv formátumban. Valószínűleg hamar elkapkodták – szüleimnek Aurél bácsi segítségével sikerült szerezniük egyet nekem. Az utolsó szerzője nincs megjelölve – de ki más írhatta volna? Az első mondatra máig emlékszem: „Ez a kis könyv egyike a legnagyobbaknak.”

COPERNICUS, Nicolaus: *De revolutionibus orbium coelestium. Budapest, [1973.] Táncsics Könyvkiadó. Az Egyetemi könyvtárban őrzött, eredeti (1543-as, latin nyelvű) mű fakszimile kiadása: miniatűr formátumú 62x42 mm-es könyvként. Magyar nyelvű utószóval.*

A nagy szakkörben talákoztam a csillagászat történeti-kultúrtörténeti oldalával. Aurél bácsi a csillagászat történetével, kronológiával, napórákkal foglalkozott. Ekkoriban jelent meg A távcső világa új kiadása.

PTA: *Egy csillagászati-kronológiai problémáról. = Fizikai Szemle 1973.*

PTA: *Napórák készítése. In: A távcső világa. 1975.*

Kulin Gyurka bácsi nyugdíjba vonulása után az Uránia igazgatója lett, és rá várt a Planetárium beindítása.

PTA: *Planetáriumok. In: Csillagászati évkönyv az 1976. évre. 1975., 32 t.*

Érettségi után először nem vettek fel az egyetemre – el kellett töltenem valahogy az időt a következő felvételig. Aurél bácsi odavett a Planetáriumba, ügyelőnek. A kör-folyosón csillagászati kiállítást rendeztek be – mivel korábban a Citadellán és az Urániában már bemutató voltam, ezen a kiállításon kellett a látogatókat vezetnem. A betlehemi csillagról szóló előadás bemutatata a Planetárium-műszer időgép funkcióját: meg lehetett mutatni a bolygók állását két-ezer évvel ezelőtt.

PTA: *A betlehemi csillag. Budapest, 1981. /Planetáriumi füzetek. 5./*

Az Urániában egyetemi hallgató koromban szakkört vezettem, az egyetemen csillagász hallgatóként Gazda István tanította nekem a csillagásztörténetet. Geofizikusként még egy évet jártam, miután a csillagász szakot már befejeztem – ekkor már csak magánszorgalomból jártam be csillagászati előadásokra. Aurél bácsi ekkor vette át a csillagásztörténet oktatását – az ókori csillagászat történetét hallgattam nála.

PTA: *A jövőbe láttak-e a próféták? Nap- és hold-fogvatkozások a Bibliában. = Föld és Ég 1985.*

PTA: *Hell nyomában Vardő szigetén. = Föld és Ég 1985.*

Az egyetem elvégzése után a Csillagászati Kutatóintézetbe kerültem, ahol sok időt töltöttem el Vargha Magda könyvtárában. Az Ó Tittel-könyvének munkáiba én is besegítettem – a lektor Aurél bácsi volt.

VARGHA Domokosné – KANYÓ Sándor: ... *csillagkoronák éjféli barátja. Tittel Pál élete és működése. Budapest, 1988. Akadémiai Kiadó, 213 p., 48 t. Szerkesztette: Vekerdi László. Lektorálta: Ponori Thewrewk Aurél. A névtárt Holl András állította össze.*

A politikai helyzet változásával napirendre került a Magyar Csillagászati Egyesület újjáalakításának ügye. 1989. február 19-én

volt az alakuló közgyűlés, Ponori Thewrewk Aurél lett az elnök, az egyik (vagy inkább a másik) titkár én lettem.

PTA: *Így kezdődött. = Meteor 1991.*

Az MCSE újjáalakításában számomra az egyik legfontosabb motiváció a „rendes” csillagászati évkönyv kiadásának lehetősége volt. A második „teljes” Meteor csillagászati évkönyvbe Aurél bácsitól kértem cikket a napórákról. Néhány év múlva az MCSE évfordulójának kapcsán jelent meg cikke az évkönyvben.

PTA: *Napórákról. In: Meteor csillagászati évkönyv 1992. Szerk: Holl András, Mizser Attila, Taracsák Gábor. 1991.*

PTA: *50 éves az MCSE. In: Meteor csillagászati évkönyv 1996. Szerk.: Holl András, Mizser Attila, Taracsák Gábor. Budapest, 1995.*

2001-ben az IBVS-ről tartottam előadást a Polarisban. A kis előadóteremben Aurél bácsi valahol legelöl ült – számomra Ő volt akkor a legfontosabb hallgató. Ebben az évben jelent meg a Divina Astronomia – sokat beszélgettünk erről. A Magyar Tudomány weblapjait készítve találkoztam egy hibával – a Dantéval foglalkozó cikk szerzője összekeverte az asztronómiát az asztrológiával. Aurél bácsi megjegyezte, hogy a szerzőt egy korábbi előadása után már helyreigazította – a cikkbe a hiba mégis ismételtelen bekerült.

PTA: *Divina Astronomia. Csillagászat Dante műveiben. Budapest, 2001.*

A kétezres években többször is összefutottunk a Moszkva téren. Úgy emlékszem, egyik alkalommal strasbourg-i utamról számolhattam be neki, Ő világháborús hadifogoly-emlékét idézte fel a városról: amikor fogságból szabadulva, a földről cigarettacsikket felszedve emelte fel a fejét, és a strasbourg-i dómmal találta szemben magát. Egy későbbi alkalommal az International Herald Tribune művészeti rovatában talált cikkről számoltam be neki – Lelio Orsi chiaroscuro tusrajzát árverezték (Apollo driving the chariot of sun). Talán egy Vénusz-átvonulás ábrázolása lenne? – kérdeztem tőle. Ígértem, hogy küldök neki egy másolatot a képről – tartok tőle, sohasem küldtem el.

PTA: *Nyugatosok. Hadifogoly-émlékezések. Ember(ség)próbák szögesdrót mögött.* 2004.

PTA: *Bolygóistennő. A Vénusz és kultúrtörténete.* 2011.

2010-ben M. Nagy Szilvia grafikus csillagkép-rajzaiból szerveztem kiállítást a Csillagászati Kutatóintézetben. A megnyitót Aurél bácsi mondta. Idén nyár végén beszéltem utoljára vele. Kérdeztem, mi következik a Jupiter-kötet után? A Szaturnusz? Nem volt biztos benne, hogy lesz lehetősége megcsinálni.

PTA: *A bolygókirály. A Jupiter és mitológiája.* 2013.

A fenti publikációkból jól kirajzolódik Ponori Thewrewk Aurél érdeklődése, munkája. Van még olyan cikk, amit nem szeretnék kihagyni, visszatérő, kedves témáiról, amiről előadás-émlékeim is maradtak. Egy-egy írás a Kheopsz-piramis csillagászati vonatkozásairól, a kronológiáról és egy látványos tűzgömb-jelenség kapcsán a megfigyelések szubjektivitásáról.

PTA: *A Kheopsz-piramisról. = Csillagászati Lapok* 6. 1943.

PTA: *A kronológiáról. = Csillagok Világa* 1. 1948.

PTA: *Mit lát a szemtanú? Az 1954. október 25-i meteorjelenség megfigyelési adatainak feldolgozása. = Természet Világa Természettudományi Közlöny* 2004.

Végül egy könnyvtörténeti szakcikk egy időszámítási, naptárszámítási kérdésekkel foglalkozó régi könyvről. Még lehetőségem volt elmesélni neki, hogy az Akadémiai Könyvtárba kerültem.

PTA – DARAB Ágnes – OJTOZI Eszter: *Erasmus Oswaldus Schreckenfuchs köréből származó kézirat a debreceni Egyetemi Könyvtárban. = Könyv és Könyvtár* 1991.

Aurél bácsinak sok közül az egyik tanítványa voltam, nem is a legérdemesebb. Írásaiból mások hasonlóan hosszú listát válogathatnának az itt nem szereplők közül. Hadd búcsúzzak kedves tanáromtól azzal a képpel, amit sok éve ígértem neki.

Holl András

